

Sygnatura akt I C 48/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 czerwca 2018 r.

Sąd Rejonowy w Kamiennej Górze I Wydział Cywilny w następującym składzie:

Przewodniczący: SSR Marek Dziwiński

Protokolant: Magdalena Mastej

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 20 czerwca 2018 r. w K.

sprawy z powództwa A. J.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prokuraturze Rejonowej w Kamiennej Górze

o zapłatę

I powództwo oddała,

II nie obciąża powódki obowiązkiem zwrotu stronie pozwanej kosztów procesu,

III przyznaje adwokatowi M. Z. od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Kamiennej Górze kwotę 2.952,00 zł, w tym kwotę 552,00 zł podatku od towarów i usług, z tytułu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu.

Sygn. akt I C 48/18

UZASADNIENIE

Powódka A. J. wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa – Prokuratury Rejonowej w Kamiennej Górze kwoty 50 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia doręczenia pozwu do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę w postaci rozstroju zdrowia oraz naruszenia innych dóbr osobistych w postaci pozbawienia możliwości ochrony pamięci i miejsca pamięci osoby zmarłej – ojca powódki R. B., na skutek umorzenia przez Prokuraturę Rejonową w Kamiennej Górze postępowania. Powódka wniosła o zasądzenie kosztów postępowania.

W uzasadnieniu powódka twierdziła, że jej ojciec w 1961 roku został osadzony w zakładzie karnym w związku z podejrzeniem rzekomych nadużyć gospodarczych. W dniu 21 marca 1962 r. powódka otrzymała informację, że jej ojciec zmarł. Rodzina powódki nie miała możliwości dokonania identyfikacji zwłok, nie pozwolono otwierać trumny. Po pogrzebie matka powódki otrzymała akt zgonu, który określał przyczyny śmierci, a także wskazywał datę zgonu 26.03.1962 r., a więc późniejszą niż datę otrzymania informacji o śmierci. Po 45 latach od pogrzebu, w dniu 20.03.2007 r. dokonano ekshumacji zwłok z zamiarem ich przeniesienia do rodzinnej miejscowości powódki. Wówczas okazało się, że trumna jest pusta i najprawdopodobniej nigdy nie znajdowały się w niej żadne zwłoki. Powódka o sprawie poinformowała administrację cmentarza, policję i prokuraturę, która 25.03.2007 r. umorzyła postępowanie. Powódka podała, że również Instytut Pamięci Narodowej umorzył śledztwo w sprawie zabójstwa R. B.. Postępowanie w sprawie ograbienia grobu ze zwłok R. B. zostało umorzone, nie zdołano ustalić czy kiedykolwiek ciało zmarłego w nim się znajdowało. Powódka podała, że w piśmie o ponownym umorzeniu została zapewniona, że sprawa jej ojca zostanie wyjaśniona, gdyż zostanie przekazana po uprawomocnieniu się do Instytutu Pamięci Narodowej celem jej kontynuowania, co ostatecznie nie nastąpiło. Takie zapewnienie spowodowało, że powódka nie złożyła zażalenia na przedmiotowe postanowienie o umorzeniu śledztwa. Powódka podniosła, że przytoczone zdarzenia negatywnie odbiły

się na jej zdrowiu psychicznym, pogłębiły się u niej zaburzenia depresyjno – lękowe na które cierpi od 10 lat, a ponadto naruszono jej dobra osobiste poprzez pozbawienie możliwości ochrony pamięci i miejsca pamięci osoby zmarłej.

Strona pozwana Prokuratura Rejonowa w Kamiennej Górze wniosła o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu stanowiska strona pozwana zaprzeczyła zasadności roszczenia powódki oraz zarzuciła, że pozostają nie udowodnione co do wysokości. Strona pozwana zakwestionowała istnienie związku przyczynowego między umorzeniem postępowania w sprawie o ograbienie grobu ze zwłok (o sygn. 1 Ds. 582/16/S) a pogorszeniem się zdrowia powódki. Zdaniem strony pozwanej pozbawienie możliwości ochrony pamięci i miejsca pamięci osoby zmarłej nie nastąpiło na skutek umorzenia postępowania w przedmiocie ograbienia grobu ze zwłok, lecz najprawdopodobniej na skutek nie umieszczenia zwłok w miejscu pochówku zaraz po śmierci. Ponadto nie sposób przepisywać odpowiedzialności stronie pozwanej jako jednemu z ostatnich organów podejmujących czynności w sprawie, w sytuacji gdy różne organy władzy od 50 lat nie były w stanie wyjaśnić okoliczności śmierci i pochówku R. B..

W piśmie z 7.06.2018 r. powódka zmodyfikowała powództwo domagając się zadośćuczynienia od strony pozwanej w kwocie 50 000 zł na podstawie art. 417² k.c. Powódka wskazała, że prokuratura wydając postanowienie o umorzeniu śledztwa wykonywała władzę publiczną w sferze imperium. Decyzja ta była przy tym podjęta zgodnie z prawem, jednak nie doprowadziła do wyjaśnienia istoty sprawy przez co powódka nie będzie w stanie nigdy ustalić prawdy o śmierci ojca, a ponadto powódka została pozbawiona możliwości ochrony pamięci i miejsca pamięci najbliższej osoby.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Ojciec powódki - R. B. w 1961 roku został osadzony w Zakładzie Karnym w K., gdzie odbywał karę pozbawienia wolności. W marcu 1962 r. rodzina R. B. otrzymała od administracji więziennej informację o jego śmierci. Po kilkunastu dniach w asyście strażników więziennych na cmentarzu w K. odbył się pogrzeb R. B., w którym uczestniczyła m.in. powódka i jej matka. Rodzina nie zidentyfikowała ciała R. B. przed pogrzebem, nie pozwolono przed rodziną zmarłego otworzyć trumny. W dniu 20 marca 2007 r. podjęto próbę ekshumacji zwłok R. B. z zamiarem ich przeniesienia na cmentarz w S..

(okoliczności bezsporne)

W miejscu, gdzie miał być pochowany R. B. stwierdzono brak jego zwłok.

Dowód: protokół oględzin k. 12-13.

W dniu 25 marca 2007 roku umorzono postępowanie karne w sprawie ograbienia grobu ze zwłok R. B. w K. w okresie od roku 1962 do roku 2007. W dniu 15 lutego 2010 r. umorzono śledztwo w sprawie zabójstwa R. B. dokonanego w nieustalony sposób w dniu 26 marca 1962 r. przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie przestępstwa.

(okoliczność bezsporna)

Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze postanowieniem z 16 kwietnia 2010 r. utrzymał w mocy decyzję o umorzeniu postępowania w sprawie zabójstwa R. B..

Dowód: postanowienie z 16.04.200 r. k. 14-15.

W dniu 06.09.2016 r. śledztwo w sprawie ograbienia ze zwłok grobu R. B. zostało ponownie wszczęte. W dniu 16.12.2016 r. Prokurator umorzył powyższe postępowanie wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełniania czynu.

Dowody: postanowienie z 06.09.2016 r. k. 18, postanowienie z 16.12.2016 r. k. 62-67.

Prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu we W. stwierdził brak podstaw do podjęcia umorzonego śledztwa w sprawie zabójstwa R. B..

Dowód: pismo z 16.03.2017 r. k. 24.

Powódka A. J. od 2007 r. leczy się psychiatrycznie z powodu zaburzeń depresyjno – lękowych.

Dowód: zaświadczenia lekarskie k. 25-26.

Sąd zważył co następuje:

Powódka wywodziła swoje roszczenie powołując się na przepis art. 417² k.c. Roszczenie skierowała przeciwko Skarbowi Państwa - Prokuraturze Rejonowej w Kamiennej Górze.

W myśl podanego przepisu jeżeli przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej została wyrządzona szkoda na osobie, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego jej naprawienia oraz zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, gdy okoliczności, a zwłaszcza niezdolność poszkodowanego do pracy lub jego ciężkie położenie materialne, wskazują, że wymagają tego względy słuszności. Przepis ten przewiduje naprawienie szkody, która jest następstwem wykonywania władzy publicznej w sposób zgodny z prawem, ale w konkretnej sytuacji nie byłoby słuszne i uzasadnione, aby skutki wyrządzenia szkody obciążały wyłącznie poszkodowanego. Jest to zatem odpowiedzialność na zasadzie słuszności. Odpowiedzialność na zasadzie słuszności aktualizuje się wtedy, gdy brak jest podstaw do dochodzenia roszczenia odszkodowawczego na zasadach ogólnych, ale istnieją ważne racje przemawiające za kompensacją szkody (szerzej w: Komentarz do art. 417² Kodeksu Cywilnego, Gudowski Jacek (red.), Tom III. Zobowiązania. Część ogólna, wyd. II, Opublikowano: WKP 2018).

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że wbrew stanowisku strony pozwanej, dochodzone roszczenie niewątpliwie związane było w wykonywaniem władzy publicznej. Do prokuratury należy bowiem wykonywanie zadań w zakresie ścigania przestępstw oraz stanie na straży praworządności (art. 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze). Dalej w myśl przepisu art. 10 § 1 k.p.k. organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu. Wydanie przez prokuratora decyzji w przedmiocie umorzenia postępowania przygotowawczego stanowiło niewątpliwie przejaw imperium państwa bowiem organ procesowy podejmował decyzję jednostronnie oraz w sposób władczy i uczynił to reprezentując autorytet państwa.

W tego typu sprawach, jak ta z którą mamy do czynienia, ocenie podlegają czynności podejmowane przez organy władzy publicznej w kontekście ewentualnego przyznania rekompensaty pieniężnej każdemu kto został pokrzywdzony lub poszkodowany przy wykonywaniu władzy publicznej. Oczywiście w ramach niniejszego postępowania rolą sądu nie było kwalifikowanie czy dana czynność została podjęta zgodnie z prawem czy też nie i ewentualnego sankcjonowania tego typu ustaleń. Powódka w piśmie procesowym z 7.06.2018 r. wskazała na postanowienie o umorzeniu postępowania z dnia 16.12.2016 r. jako decyzję, z którą wiąże odpowiedzialność odszkodowawczą. Należy jeszcze zaznaczyć, że obie strony przyznawały, że tę decyzję Prokuratora traktowały jako podjętą zgodnie z prawem. Przyznanie powódce zadośćuczynienia musiało zostać poprzedzone pozytywnym ustaleniem w kwestii kumulatywnego spełnienia przesłanek z art. 417² k.c.

Przesłankami odpowiedzialności Skarbu Państwa na podstawie art. 417² k.c. są: wykonywanie zgodnie z prawem władzy publicznej, powstanie szkody na osobie, adekwatny związek przyczynowy między aktem władzy publicznej a szkodą, zasadność przyznania odszkodowania w świetle zasad słuszności.

Głębszego zastanowienia wymagały kwestie zdarzenia szkodzącego oraz istnienia związku przyczynowego między aktem władzy publicznej a powstaniem szkody. Innymi słowy należało ustalić przyczynę szkody oraz odpowiedzieć na pytanie czy wskazywana przez powódkę, konkretna czynność jaką było wydanie przez Prokuratora postanowienia

z dnia 16.12.2016 r. o umorzeniu postępowania było przyczyną wystąpienia skutku w postaci pogorszenia się stanu zdrowia powódki oraz naruszało jej dobra osobiste.

Co do zdarzenia wywołującego szkodę to rozstrój zdrowia powódki można wiązać z dwoma zdarzeniami. Po pierwsze zdarzeniem takim było samo stwierdzenie braku zwłok ojca w grobie. Po wtóre, jako konsekwencja odkrycia braku zwłok – wątpliwości czy wręcz podejrzenia powódki, że śmierć jej ojca nie była naturalna, lecz była wynikiem udziału osób trzecich. Odkrycie dokonane przez A. J. podczas próby ekshumacji w 2007 roku było dla niej z pewnością traumatycznym i trudnym doświadczeniem, które wywołało u niej wstrząs psychiczny. W konsekwencji A. J. zaczęła nabierać podejrzeń, że skoro zwłoki jej ojca nie były złożone do trumny to ktoś próbował zataić przyczyny zgonu R. B.. Takie podejrzenie u powódki było ze wszech miar uzasadnione biorąc pod uwagę okoliczności sprawy. Praprzyczyną szkody było zatem odkrycie przez A. J. braku ciała jej ojca w grobie na cmentarzu w K. i zrodzone podejrzenia o udziale osób trzecich w śmierci ojca - nie zaś samo wydanie postanowienia o umorzeniu przez Prokuraturę postępowania karnego. Decyzja Prokuratury sama w sobie nie stanowiła źródła szkody. Potwierdzała niejako stan faktyczny jaki miał wówczas miejsce – to jest, że w złożonej do grobu na cmentarzu w K. trumnie nie było zwłok R. B.. Powtórzyć należy, że zdarzeniem wywołującym szkodę u powódki była okoliczność braku zwłok R. B. w grobie na cmentarzu w K. oraz podejrzenia o zabójczych działaniach administracji więziennej w stosunku do ojca powódki, a nie formalnoprawna decyzja Prokuratury Rejonowej w Kamiennej Górze.

Związek przyczynowy na podstawie art. 417² k.c. ujmowany jest w kategoriach ogólnej teorii adekwatnego związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.c.). W orzecznictwie sporo miejsca poświęcono rozważaniom na temat wspomnianemu zagadnieniu. W tym miejscu należy powołać tezę wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 kwietnia 2017 r. (zob. wyrok SA w Łodzi z 26.04.2017 r., sygn. akt I ACa 1403/16, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, LEX nr 2287426) w której ujęto, że z normy art. 417² k.c. wynika wprost i jednoznacznie, że dla bytu owej szczególnej, płynącej z zasad słuszności odpowiedzialności podmiotu wykonującego władzę publiczną niezbędne jest zaistnienie związku przyczynowego między działaniem władzy publicznej a szkodę na osobie. Oznacza to, że dla bytu odpowiedzialności pozwanego Skarbu Państwa konieczne było wykazanie, że powód doznał jakiegoś uszczerbku i że uszczerbek ten jest normalnym, w rozumieniu art. 361 § 1 k.c., następstwem działania lub zaniechania organu władzy publicznej. W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy w wyroku z 7 grudnia 2012 r. (zob. wyrok SN z 7.12.2012 r., sygn. akt II CSK 239/12) wskazał, że dla zastosowania art. 417² k.c. jako podstawy naprawienia szkody wyrządzonej zgodnym z prawem wykonywaniem władzy publicznej wymagane jest istnienie normalnego związku przyczynowego między wyrządzoną szkodą a wykonywaniem przez funkcjonariusza powierzonej mu czynności. Zupełnie wyjątkowo w orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszczono możliwość przyznania odszkodowania na podstawie art. 417² k.c. gdy powiązania kauzalnego między szkodą a zachowaniem się funkcjonariusza nie można było zakwalifikować w kategoriach przyczynowości adekwatnej, podkreślając zarazem, że między szkodą a działaniem funkcjonariusza wykonującego powierzoną mu czynność musi istnieć taki związek, który wskazuje, że szkoda jest wynikiem konkretnego działania. Innymi słowy, konieczne jest ustalenie, że szkoda nie mogłaby powstać bez czynności identyfikowanej jako jej źródło. Takie podejście tłumaczone było potrzebą stosowania art. 417² k.c. w sposób pozwalający na zrealizowanie jego humanitarnego celu. Dla zasądzenia odszkodowania na podstawie art. 417² k.c. musi być zatem zachowana tego rodzaju łączność przyczynowo – skutkowa pomiędzy zdarzeniem powodującym szkodę a szkodą, że bez określonego działania funkcjonariusza (choćby w pełni prawidłowego) nie doszłoby do powstania szkody w postaci uszkodzenia ciała lub rozstroju na zdrowiu (por. wyroki Sądu Najwyższego z 4 marca 2008 r., IV CSK 453/07 i z 11 lutego 2004 r., I CSK 222/03). Odmienną sytuacją w której przyczynę szkody ma stanowić zaniechanie, a zatem kiedy ocena związku przyczynowego przebiega w oparciu o hipotetyczne założenie, iż określone działanie, gdyby zostało podjęte, zapobiegłoby szkodzie, wymaga wskazania tego niezbędnego działania zapobiegawczego i stwierdzenia, że istniała obiektywna potrzeba i możliwość jego podjęcia. W tym wyroku Sąd Najwyższy poruszył jeszcze jedno ważne zagadnienie, mianowicie wskazał, że przyznanie odszkodowania na podstawie art. 417² k.c. jest dopuszczalne w zasadzie tylko wtedy, gdy określone działanie funkcjonariusza wyrządzające szkodę, zostało podjęte dla realizacji celów ogólnych, w interesie dobra powszechnego, nie zaś dla ochrony dobra poszkodowanego.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy stwierdzić brak adekwatnego związku między decyzją w przedmiocie umorzeniem postępowania karnego, a wystąpieniem szkody. Związek ten jak wskazano wyżej może podlegać pewnemu rozluźnieniu w sprawach roszczeń z art. 417² k.c., lecz mimo to trudno upatrywać, aby w niniejszej sprawie taki związek przyczynowo – skutkowy istniał. Żadna z podjętych decyzji przez organ procesowy nie tworzyła dla powódki nowego stanu prawnego w kontekście jej roszczenia. Inaczej mówiąc podjęte przez Prokuraturę decyzje dotyczyły pewnego stanu faktycznego, lecz same przez się nie kształtowały na nowo sytuacji prawnej powódki. Bardziej utwierdzały w tym, że w grobie nie było zwłok, a to z kolei tworzyło przekonanie, że ojciec powódki zginął w innych okolicznościach niż to podawały władze więzienne. Nasuwało się nawet podejrzenie o zabójczych działaniach administracji więzienia i to ta okoliczność mogła wywołać i najprawdopodobniej wywołała u powódki rozstrój zdrowia. Pomocniczo można postawić następujące pytanie: czy gdyby Prokuratura nie wydała formalnej decyzji procesowej to czy doszłoby do szkody? Niewątpliwie tak, gdyż źródło szkody nie tkwiło w samej decyzji Prokuratury lecz leżało poza nią. Należy także podnieść, że umorzenie przez Prokuratora postępowania nie pozbawiało możliwości kultywowania pamięci po zmarłym – jest wręcz potwierdzeniem nasuwającego się wniosku, że zwłok w grobie nie było.

Działania podjęte przez organy procesowe można rozpatrywać także pod kątem ich skuteczności. Ostatecznie nie udało ustalić się przyczyn śmierci R. B. czy choćby nawet faktycznego miejsca pochówku jego zwłok. Należy jednak wskazać, że skuteczności czy efektywności działań władz państwowych nie sposób wiązać ze szkodą w tym konkretnym przypadku.

Konkludując tę część rozważań należy podnieść, że nie można dopatrzeć się istnienia związku przyczynowego między decyzją Prokuratury a szkodą.

Mając na uwadze całokształt poczynionych rozważań należy stwierdzić, że powództwo A. J. zostało oddalone, gdyż zdarzeniem wywołującym szkodę nie była sama decyzja Prokuratury Rejonowej w Kamiennej Górze lecz stwierdzenie braku zwłok R. B. w grobie oraz podejrzenia o przestępczym pozbawieniu go życia przez administrację więzienia, przy braku związku przyczynowego między decyzją podmiotu wykonującego władzę publiczną ze szkodą. Powyższe przesądziło o oddaleniu na rozprawie wniosku dowodowego o dopuszczeniu opinii biegłego z zakresu psychiatrii.

O kosztach procesu w punkcie II wyroku orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. bowiem powódka była subiektywnie przekonana o zasadności dochodzonego roszczenia, a przekonania te zważywszy na okoliczności sprawy należało uznać za usprawiedliwione.

Adwokatowi M. Z. należały się koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu. Koszty te zgodnie z przepisem

§ 8 pkt 5 w zw. z § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu przysługiwały w wysokości 2 952 zł w tym podatek VAT.